

Электронны ўрад як сістэма кіравання інфармацыйнымі актывамі

Ганна ШМАГУН, аспірант

Навуковы кіраўнік –
Сяргей Мікалаевіч ХОДЗІН,
кандыдат гістарычных
наук, дацэнт

У эпоху інфармацыйных тэхналогій пытанні, на вырашэнне якіх трацілася шмат часу, знаходзяць адказ у адзін камп'ютарны клік. Гэта шлях да змяншэння колькасці бюракратычных аперацый пры ўзаемадзеянні на афіцыйным узроўні. І з'яўленне электроннага ўрада – не даніна модзе XXI стагоддзя, а лагічнае і неабходнае пашырэнне магчымасцей дзяржавы. Сёння гэта сапраўды самы эфектыўны спосаб даведацца пра патрэбы грамадзян і дапамагчы ім з вырашэннем надзённых праблем.

Аснову электроннага ўрада складае лічбавая экасістэма кіравання, што ўключае ў сябе дзяржаўныя органы, няўрадавыя арганізацыі, бізнес, грамадскія аб'яднанні, прыватных асоб, якія ўдзельнічаюць у атрыманні і генераванні даных, паслуг і іншага кантэнту праз узаемадзеянне з органамі ўлады. У сучаснай трактоўцы паняцце электроннага ўрада як дзяржаўнай паслугі, асацыіруецца ўсё больш па сутнасці і форме з інфармацыйным кантэнтам, які фактычна вызначае працэс лічбавай трансфармацыі ў сектары дзяржаўнага кіравання і ў цэлым у грамадстве.

Паслугі электроннага ўрада не з'яўляюцца, як раней, прэрагатывай органаў улады, а прадугледжваюць розныя удзельнікаў у фарміраванні і аказанні гэтых паслуг. Грамадзяне становяцца не толькі кліентамі (карыстальнікамі), але і раўнапраўнымі стваральнікамі,

уласнікамі (уладальнікамі) новага тыпу інфармацыйных актываў, пакладзеных у аснову паслуг электроннага ўрада.

Пабудову сацыятэхнічнай сістэмы пад назвай «электронны ўрад» можна разглядаць у агульных рамках мадэрнізацыйных і глабалізацыйных працэсаў XXI стагоддзя ў якасці іманентнага атрыбута эфектыўнай і дэмакратычнай дзяржавы. Электронны ўрад – гэта новая мадэль арганізацыі, функцыянавання, трансфармацыі і развіцця дзяржаўнага кіравання ў сучасным грамадстве ведаў, дзе дзяржава (як палітычны інстытут) дэманструе дэлібератыўнасць, выклікаючы тым самым давер грамадзян, а яны, ў сваю чаргу, з'яўляюцца партнёрамі і саўдзельнікамі распрацоўкі палітычнага курсу і спажывецкіх паслуг. Пры гэтым лічбавая інфармацыя выступае асноўным актывам дадзенай сістэмы.

У цэлым канцэпцыя разгляду інфармацыі як тыпу нематэрыяльных актываў арганізацыі (нароўні з аб'ектамі інтэлектуальнай уласнасці), што ўплываюць на эфектыўнасць яе дзейнасці, пачала распрацоўвацца замежнымі навукоўцамі і практыкамі ўжо ў 1990-я гады [1]. У шырокім сэнсе пад «інфармацыйнымі актывамі» разумеюць інфармацыю, якая дакументальна зафіксавана любым спосабам, уяўляе каштоўнасць (для арганізацыі

ПРА АЎТАРА

ШМАГУН Ганна Аляксандраўна.

Нарадзілася ў г. Гомелі. Скончыла гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (2014) і магістратуру пры ім (2015). З 2015 года – аспірант кафедры крыніцазнаўства гістарычнага факультэта БДУ.

Аўтар 12 навуковых публікацый.

Сфера навуковых інтарэсаў: тэорыя і практыка электроннага ўрада, кіраванне інфармацыйнымі актывамі ў сістэме электроннага ўрада, інфармацыйнае права, камунікацыі ў сацыятэхнічных сістэмах.

або прыватнай асобы) і выкарыстоўваецца ці мае патэнцыял выкарыстання ў будучым [2, с. 459]. Аднак у згаданай канцэпцыі дагэтуль існуе шэраг недахопаў, што ствараюць перашкоды для распрацоўкі эфектыўнай палітыкі кіравання інфармацыйнымі актывамі і яе ўкаранення ў дзейнасць арганізацый, у прыватнасці, дзяржаўнага сектара [3; 4].

Кіраванне інфармацыйнымі актывамі ў кантэксце электроннага ўрада, які ўяўляе сабой складаную сістэму тэхналагічна апасродкаваных камунікацый паміж удзельнікамі, выходзіць за межы асобнай арганізацыі і ўскладняецца шэрагам дадатковых фактараў, такіх як:

- мноства актараў/удзельнікаў (дзяржаўныя органы, няўрадавыя арганізацыі, суб'екты гаспадарання, грамадскія аб'яднанні, грамадзяне як прыватныя асобы і г. д.), якія ўступаюць у розныя камунікацыйныя працэсы, што ўключаюць стварэнне, апрацоўку (пераўтварэнне), перадачу/атрыманне, захоўванне гетэрагенных па змесце і форме прадстаўлення лічбавых інфармацыйных актываў;

- мноства актараў прадугледжвае іх розныя функцыянальныя ролі адносна інфармацыі (уласнікі, уладальнікі, адміністратары, карыстальнікі і г. д.), якія часам складана размежаваць;

- паслугі электроннага ўрада (электронныя паслугі) складаюцца з шэрага камунікацыйных працэсаў і інфармацыйных актываў, якія ўзаемазвязаныя і ўзаемазалежныя.

Прыклады інфармацыйных актываў у сістэме электроннага ўрада мы разгледзім у кантэксце электронных паслуг для грамадзяніна як прыватнай асобы. Яны могуць быць аб'яднаны ў тры групы (за аснову класіфікацыі ўзята стадыяльная мадэль фарміравання сістэмы электроннага ўрада, распрацаваная ў Фрыбурскім універсітэце (Швейцарыя) [5, с. 6]). У адпаведнасці з мадэллю, нельга пачынаць распрацоўку электронных паслуг апошняй групы, калі да гэтага не аказваюцца паслугі дзвюх папярэдніх груп.

Такім чынам, першае – інфармаванне (інфармацыйныя актывы як тавар): ад-

крыты доступ да інфармацыі, што закранае правы і законныя інтарэсы грамадзян, праз яе апублікаванне на афіцыйных сайтах і акаўнтах у сацыяльных сетках дзяржаўных органаў і ўстаноў (у тым ліку архіўных ўстаноў, дзяржаўных бібліятэк і органаў друку), дзяржаўных парталах адкрытых даных; ці атрыманне доступу да такой інфармацыі па папярэднім запыце грамадзян з выкарыстаннем інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій.

Інфармацыйныя актывы гэтай групы электронных паслуг з'яўляюцца адкрытымі, а доступ да іх – неад'емнае канстытуцыйнае права грамадзян. Прыклады такіх інфармацыйных актываў – заканадаўчыя акты, інфармацыя аб дзяржаўным бюджэце, справаздачы аб дзейнасці дзяржаўных органаў, статыстычныя даныя, расклад руху грамадскага транспарту, анонсы навуковых, адукацыйных, культурных і грамадскіх мерапрыемстваў і справаздачы з іх, тлумачэнні парадку ажыццяўлення адміністрацыйных працэдур, архіўныя матэрыялы і г. д.

Другое – ажыццяўленне адміністрацыйных працэдур праз «адзіны пункт доступу» (інфармацыйныя актывы як транзакцыя): атрыманне/перадача, стварэнне, апрацоўка (пераўтварэнне) лічбавай інфармацыі, што здзяйсняецца дзяржаўнымі органамі ў адпаведнасці з вызначанай заканадаўствам кампетэнцыяй, па ўсталяванні, змяненні, прыпыненні, захаванні, пераходзе ці спыненні правоў і (ці) абавязкаў грамадзяніна.

Напрыклад, Еўрапейская камісія да гэтай групы адносіць 12 базавых паслуг для грамадзян, па якіх ацэньваецца ступень «анлайнвай развітасці» дзяржаў – членаў Еўрапейскага саюза. Да іх адносяцца: дэклараванне і выплата падаходнага падатку; паслугі ў пошуку працы дзяржаўнай службай занятасці; сацыяльныя паслугі, звязаныя з дзяржаўным медыцынскім страхаваннем, выплатай дапамог па беспрацоўі, дапамог па доглядзе дзіцяці, студэнцкіх грантаў/стыпендыя; запыт і выдача пасведчання

асобы (пашпарт, вадзіцельскае пасведчанне і г. д.); рэгістрацыя транспартных сродкаў; заява на атрыманне дазволу на будаўніцтва; заява ў праваахоўныя органы; паслугі дзяржаўных бібліятэк (даведачна-пошукавыя паслугі, афармленне заказу і г. д.); запыт і выдача пасведчанняў аб рэгістрацыі актаў грамадзянскага стану (нараджэнне дзіцяці, шлюб і г. д.); залічэнне ў навучальныя ўстановы; заява грамадзяніна аб змене месца жыхарства; паслугі дзяржаўнай сістэмы аховы здароўя (напрыклад, даведачна-інфармацыйныя паслугі, запіс на прыём да доктара) [6].

Большасць інфармацыйных актываў у кантэксце дадзенай групы электронных паслуг змяшчаюць персанальныя даныя грамадзян (інфармацыю, распаўсюджанне і (ці) прадастаўленне якой абмежавана). Інфармацыйныя актывы гэтай групы могуць выступаць у форме электронных дакументаў – «інфармацыі, якая створана, атрымана і захоўваецца арганізацыяй ці прыватнай асобай у якасці доказу і актыву для пацвярджэння прававых абавязкаў ці дзелавых аперацый [7]» – падатковых дэкларацый, заяў на атрыманне грантаў, апавяшчэнняў аб залічэнні ў вышэйшыя навучальныя ўстановы і г. д.

Трэцяе – магчымасць удзелу грамадзян праз інфармацыйныя і камунікацыйныя тэхналогіі ў прыняцці дзяржаўных рашэнняў (інфармацыйныя актывы як веды): пасіўны (абмежаваныя двухбаковыя адносіны ў выглядзе «кансультавання» дзяржаўных органаў) ці актыўны (пашыраны ўзровень двухбаковых адносін на прынцыпах партнёрства) удзел грамадзян у распрацоўцы і прыняцці важных дзяржаўных рашэнняў (у тым ліку пры праектаванні, стварэнні і аказанні паслуг электроннага ўрада) праз уласны інфармацыйны ўклад (асабістыя веды і вопыт).

Электронныя паслугі апошняй групы – гэта камунікацыйныя інструменты, што прадастаўляюцца грамадзянам як платформы краўдсорсінгу, электронных петыцый і электроннага галасавання, дыскусійныя пляцоўкі ў сацыяльных сет-

▲ Проект «Электронны ўрад» на XXIV Міжнароднай спецыялізаванай выставе па тэлекамунацыях, інфармацыйных і банкаўскіх тэхналогіях «ТІБ0-2017»

ках на афіцыйных старонках прадстаўнікоў дзяржаўнай улады, вэбінары і інш. Да інфармацыйных актываў, якія генеруюцца нацыянальным чалавечым капіталам у рамках рэалізацыі дадзенай групы паслуг, можна аднесці праекты і петыцыі, каментарыі грамадзян на электронных дыскусійных пляцоўках, вынікі электронных сацыялагічных апытанняў і г. д. Яскравым прыкладам актыўнага ўдзелу ўсіх актараў электроннага ўрада (уключаючы грамадзян) у фарміраванні і эфектыўным выкарыстанні інфармацыйных актываў для новых электронных паслуг служаць сумесныя даследчыя праекты па лініі рамачнай праграмы Еўрапейскага саюза па навуцы і інвацыях «Гарызонт 2020». Так, вызначальным з'яўляецца праект OpenGovIntelligence [8], які накіраваны на стварэнне дзяржаўных паслуг, заснаваных на інвацыйным метадае апрацоўкі адкрытых і шматаспектных статыстычных даных.

Такім чынам, сярод усіх разгледжаных вышэй тыпаў інфармацыйных актываў менавіта інфармацыйныя актывы як веды здольны вывесці электронны ўрад на якасна новы ўзровень і максімальна павялічыць яго «грамадскую каштоўнасць» [9, с. 6], дзе сумесна ствараемыя дзяржаўныя паслугі рэагуюць на зменлівыя патрэбы ўсіх удзельнікаў электроннага ўрада і ўплываюць на ўдасканаленне ўсіх камунікацыйных працэсаў дадзенай сістэмы.

Наяўнасць гетэрагенных (па змесце і форме прадстаўлення) інфармацыйных актываў у паслугах электроннага ўрада выклікае неабходнасць іх стандартызаванага кіравання. Шлях да гэтага ляжыць праз распрацоўку і ўкараненне інтэграванай палітыкі кіравання інфармацыйнымі актывамі ў электронным урадзе, якая ўключае правыя, тэхналагічныя, эканамічныя, арганізацыйныя і іншыя інструменты і механізмы. Такая палітыка павінна дапаўняць нацыянальную стратэгію развіцця сістэмы электроннага ўрада і вырашаць наступныя пытанні:

- хто з'яўляецца ўласнікамі, уладальнікамі, адміністратарамі, карыстальнікамі розных інфармацыйных актываў у камунікацыйных працэсах электроннага ўрада (іх пераважныя правы і абавязкі);

- як гарантаваць легітымнасць выкарыстання інфармацыйных актываў і прадухіліць іх незаконнае прысваенне;

- колькі трэба плаціць грамадзянам за атрыманне поўнага або частковага доступу да інфармацыі (у рамках рэалізацыі паслуг электроннага ўрада) і ці трэба плаціць наогул;

- у якой форме і на якой мове грамадзяне маюць права ствараць і (ці) атрымліваць інфармацыю;

- якія інфармацыйныя актывы ўяўляюць каштоўнасць для доўгатэрміновага захоўвання, як гарантаваць да іх доступ (улічваючы пастаяннае развіццё інфармацыйных і камунікацыйных тэхналогій) і забяспечыць іх аўтэнтычнасць і цэласнасць;

- хто з'яўляецца гарантам балансу інтарэсаў розных актараў адносна інфармацыйных актываў і забяспечвае кантроль над выкананнем нацыянальнай палітыкі кіравання інфармацыйнымі актывамі ў электронным урадзе (незалежная арганізацыя ці ўпаўнаважаны дзяржаўны орган) і інш.

Як вынік, нацыянальная палітыка кіравання інфармацыйнымі актывамі ў электронным урадзе здольна: павышаць давер грамадзян да дзяржаўных органаў і іх ініцыятыў праз забеспячэнне

транспарэнтнасці ўсіх камунікацыйных працэсаў у электронным урадзе; уплываць на доўгатэрміновую ўстойлівасць сістэмы электроннага ўрада праз забеспячэнне доўгатэрміновага доступу да лічбавых інфармацыйных актываў, іх аўтэнтычнасці і цэласнасці; удаस्कанальваць сістэму электроннага ўрада праз забеспячэнне эфектыўнага працэсу прыняцця дзяржаўных рашэнняў. Увогуле вышэйпералічаныя вынікі дадзенай палітыкі вядуць да стварэння рэальнай грамадскай каштоўнасці электроннага ўрада – электроннага ўрада для грамадзян.

Сучасныя глабалізацыйныя працэсы выклікаюць патрэбу гарманізацыі нацыянальных сістэм электроннага ўрада для ажыццяўлення абмену інфармацыйнымі актывамі ў рамках аказання трансгранічных электронных паслуг. У сувязі з гэтым становіцца актуальнай распрацоўка на міжнародным узроўні канцэптуальных мадэлей і стандартызаваных норм, якія стануць добрым падмуркам для развіцця нацыянальных палітык кіравання інфармацыйнымі актывамі ў галіне электроннага ўрада.

Беларусь знаходзіцца на стадыі фарміравання сістэмы электроннага ўрада. Як адзначыў Прэзідэнт краіны А. Лукашэнка ў Пасланні да беларускага народа і Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь 21 красавіка 2017 года, «... нам трэба больш актыўна ўкараняць інфарматызацыю... (ва ўсе сферы дзейнасці. – Г.Ш.) ... за кошт паўсюднага выкарыстання тэхналогій электроннага ўрада [10, с. 11]». Відавочна, што палітыка кіравання інфармацыйнымі актывамі павінна распрацоўвацца на пачатковай стадыі развіцця мадэлі электроннага ўрада, каб не падстройвацца пад ужо існуючыя тэхналагічныя рашэнні. На практыцы ж шмат распрацоўшчыкаў сістэмы электроннага ўрада памылкова надаюць першарадную ролю менавіта тэхналагічнаму складу, пад які пастфактум адаптуюць раней створаныя для іншых мэт рэгулятыўныя механізмы. Варта разумець, што інфармацыйныя і камунікацыйныя тэхналогіі – гэта толькі інструмент, які спрыяе ўзнікненню і шырокаму распаўсюджванню каштоўнага

інфармацыйнага кантэнту ў сучасным грамадстве.

Сучасныя тэхналагічныя рашэнні ў электронным урадзе самі па сабе не павясяць яго грамадскую каштоўнасць, не знойдуць шырокі водгук сярод патэнцыйных карыстальнікаў, калі грамадзяне не ўбачаць для сябе пэўных пераваг электроннага ўзаемадзеяння з органамі ўлады, не атрымаюць гарантый эфектыўнага і надзейнага кіравання каштоўным інфармацыйным кантэнтам, які з'яўляецца вынікам такога ўзаемадзеяння. ─

ЛІТАРАТУРА

1. Oppenheim, Ch. Valuing information assets in British companies / Ch. Oppenheim // *Business Information Review*. – 1998. – Vol. 15, Issue 4. – P. 209–214.
2. Oppenheim, Ch. The attributes of information as an asset / Ch. Oppenheim, J. Stenson, R.M. Wilson // *New Library World*. – 2001. – Vol. 102, Issue 11/12. – P. 458–464.
3. Shmagun, H. The Role of Information Assets in Electronic Government Systems / H. Shmagun // *eDemocracy & eGovernment (ICEDEG): Proceedings of 2017 Forth International Conference, Quito (Ecuador), April 19–21, 2017 / the Institute of Electrical and Electronics Engineers (IEEE); edited by Luis Teran and Andreas Meier*. – New York: USA, 2017. – P. 311–313.
4. Evans, N. Barriers to the Effective Deployment of Information Assets: An Executive Management Perspective / N. Evans, J. Price // *Interdisciplinary Journal Of Information, Knowledge & Management*. – 2012. – Vol. 7. – P. 177–199.
5. Meier, A. *eDemocracy & eGovernment: Stages of a democratic knowledge society* / A. Meier. – Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag, 2012. – 224 p.
6. eGovernment indicators for benchmarking eEurope [Electronic resource]: a common list of 20 basic public services (12 for citizens and 8 for businesses) has been agreed by Member States at the Lisbon summit in March 2000 / European Commission. – Mode of access: http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=1189. – Date of access: 10.09.2017.
7. ISO 30300:2011: Information and documentation. Management system for records. Fundamentals and vocabulary [Electronic resource]: issued in November 2011; Switzerland, Geneva / International Organization for Standardization. – Mode of access: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:30300:ed-1:v1:en>. – Date of access: 10.09.2017.
8. The OpenGovIntelligence project [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.opengovintelligence.eu>. – Date of access: 10.09.2017.
9. Recommendation of the Council on Digital Government Strategies [Electronic resource]: adopted by the OECD Council on 15 July 2014 / The Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). – Mode of access: <http://www.oecd.org/gov/digital-government/Recommendation-digital-government-strategies.pdf>. – Date of access: 10.09.2017.
10. Наша агульная цель – построение сильного и безопасного государства. Послание Президента Александра Лукашенко к белорусскому народу и Национальному собранию: отзывы и комментарии // *Беларуская думка*. – 2017. – № 5. – С. 3–19.

К СВЕДЕНИЮ АВТОРОВ

Требования к оформлению научных публикаций составлены в соответствии с главой 5 Инструкции по оформлению диссертации, автореферата и публикаций по теме диссертации, утвержденной постановлением президиума Высшего аттестационного комитета Республики Беларусь от 24.12.1997 года № 178 (в редакции постановления Высшей аттестационной комиссии Республики Беларусь от 22.02.2006 года № 2).

Условия приема авторских материалов в журнал «Беларуская думка»:

1. Принимаются рукописи, ранее не публиковавшиеся.
2. Рукопись предоставляется в двух экземплярах (не ксерокопированных), шрифт Times New Roman, 14-й, межстрочный интервал – 1,5, объем статьи – до 30 тыс. знаков (с пробелами).
3. Статья должна содержать:
 - индекс УДК;
 - фамилию, имя, отчество автора (авторов);
 - название статьи на русском и английском языках;
 - резюме объемом 400–500 знаков на русском языке;
 - введение (с поставленными задачами);
 - основную часть, заключение (с четко сформулированными выводами);
 - список цитированных источников, оформленный в соответствии с требованиями ВАК Республики Беларусь.
4. Материал визируется автором.
5. Биографические данные об авторе: год и место рождения, образование (вуз, специальность, год окончания), ученая степень и звание (год их присуждения или присвоения – в скобках), место (места) работы, должность, сфера научных интересов
6. Наличие электронного варианта статьи.
7. Иллюстративный материал предоставляется отдельными графическими файлами.
8. Личные данные об авторе (указываются в конце рукописи): телефон, адрес электронной почты, паспортные данные.
9. Рецензия (внешняя или внутренняя).

Материалы, в которых не соблюдены перечисленные условия, не принимаются к рассмотрению редакцией. Рукописи не рецензируются и не возвращаются. Редакция оставляет за собой право осуществлять отбор, дополнительное рецензирование и редактирование статей.